

HERBERT J. GANS

Koncentrált szegénység: kritikai elemzés¹

Sokan szinte természetesnek tartják, hogy a nagyfokú szegénységgel jellemezhető környékek önmagukban is tovább terjesztik a szegénységet. Az ismert szegénységkutató, Herbert Gans szerint ez veszélyes mítosz. Ráadásul, mint hangsúlyozza, az Obama-kormányzat által nyilvánvalóan elfogadott feltevésről van szó. Mindennek az az eredménye, hogy nem a szegénység kiváltó okaira – például a munkahelyek hiányára –, hanem a szegénykörzetek felszámolását célzó programokra koncentrálják az erőfeszítéseket.

Amikor Barack Obama még elnökjelöltként meghirdette a várospolitikáját, a koncentrált szegénység megszüntetését célzó programokat ígért. A koncentrált szegénységet olyan, társadalmilag veszélyes szegénységnek nevezte, mint amely azokban az afro-amerikaiak által lakott körzetekben létezik, ahol a népesség legalább 40 százaléka a szegénységi küszöb alatt él. A fogalom húsz éve van jelen a tudományos kutatásokban és a közpolitikában. Az utóbbi időben több nagy közpolitikai szervezet is sürgette a szegények e létformája elleni újabb támadását, és most Obama ígérete ismét országos reflektorfénybe helyezte ezt az elképzelést.

Az elnökjelölt és közben elnökké választott Obama talán nem tudta és azóta sem tudja, hogy a koncentrált szegénység olyan, elméletileg és empirikusan is megkérdőjelezhető fogalom, amely szinte semmilyen használható tanulsággal sem szolgál a szegénységellenes politika számára. Egyúttal térbeli jellegű fogalom is, ami azt feltételezi, hogy a szegénység és az ehhez kapcsolódó egyenlőtlenségek jelentősen mérsékelhetők helyi lakáspolitikával és területrendezési programokkal.

A szegények korlátozott területen való koncentráliódása ezen elmélet szerint fokozza a nyugtalan, zavarkeltő és antiszociális magatartást a szegények körében. Az ilyen magatartás javulna, ha nagyobb területen telepítenék szét a szegényeket, sőt, talán teljesen meg is szűnne, ha középosztályi jellegű körzetekbe költöztetnék őket. A koncentráció azonban a területileg szétszóródott megjelenéséhez képest egyszerűen csak láthatóbbá teszi a szegénységet, a koncentrált jellegre irányítja és ezzel eltereli

¹ Originally published as "Concentrated Poverty: A Critical Analysis". *Challenge* 53, no. 3 (May–June 2010): 82–96. English copyright © 2010 by M.E. Sharpe, Inc. Translated by permission.

a figyelmet a szegénység csökkentését vagy felszámolását célzó politikákról.

A koncentrált szegénység és az underclass

Mikor az 1980-as évek végén először használták a „koncentrált szegénység” kifejezést, az ilyen koncentráltan élő embereket egy underclass tagjaként írták le. A koncentrált szegénység valóban az „underclass” származéka, azé a szakszerűséget sugalló kifejezése, amely a szegénység áldozatait hibáztatta. Az „underclass” egyúttal az érdemtelen szegény legújabb szinonimája is lett, és az 1970-es évek végétől az 1990-es évek végéig népszerű volt az újságírók, társadalomtudósok és politikai elemzők körében (Gans 1995; Katz 1989).

Több más, olyan fogalomhoz hasonlóan, amely később a szegényeket büntető leírássá változott, a koncentrált szegénység is egy nagyobb tudományos elemzés részeként bukkant fel. William Julius Wilson az 1987-ben megjelent *The Truly Disadvantaged* (Az igazán hátrányos helyzetűek) című, nagy hatású könyvében arra kereste a választ, hogy a szegény belvárosi afro-amerikaiak miért vannak hátrányosabb helyzetben más, szegény városi lakosokhoz képest. Elméletében azt emelte ki, hogy a gazdagabb feketék elköltöznék a belső körzetekből és az ott maradók ennek eredményeként elszigetelődnek, de úgy gondolta, hogy a helyben maradók helyzete leginkább a „koncentrációs hatásokkal” jellemezhető.

Wilson is underclassként írta le ezt a népességet. Ezt követően más tudósok kísérletet tettek arra, hogy megszámlálják a fekete underclass által lakott körzeteket. Mivel mennyiségileg megragadható definícióra volt szükségük, úgy határoztak, hogy az ilyen területek akkor koncentráltak, ha az amerikai népszámlálás adatai szerint az itt található lakosság több mint 40 százaléka élt a szegénységi küszöb alatt. Wilsonnak a koncentrációs *hatásokra* való utalása nyomán keresni kezdték a szóban forgó körzetekre jellemző hatásokat (pl. Briggs 1997; Sampson et al. 2002). A keresés azóta is tart, amihez hosszú és élénk vita kapcsolódik az ilyen hatások létezéséről és a hatások azonosításához szükséges megfelelő kutatási módszerekről (pl. Jencks and Mayer 1990; Sampson 2008).

Az 1990-es évek végén, a crack járvány² és az erőszakos utcai bűnözés csökkenésével, valamint a gazdasági helyzet Clinton-kormányzat idején bekövetkező javulásával és a munkanélküliség ebből következő mérséklődésével az „underclass”, terminológiai kifejezésként, kiment a divatból.

A koncentrált szegénység szakkifejezésként való használata is háttérbe szorult, mivel a gazdasági helyzet javulása jelentősen csökkentette az ilyen körzetek számát. Ezenkívül a koncentrált szegénység sohasem ragadta meg az újságírók fantáziáját. Elsősorban a demográfusok és más társadalomtudósok körében maradt népszerű, akik továbbra is keresték

² A crack (kokain) az általában por formájú, hagyományos kokain kristályos formája. – *A ford.*

a középosztálybeli normák szerint élni nem tudó vagy nem akaró szegények által lakott területeket.

A kifejezés a századforduló körül jelent meg ismét a politikai irodalomban. Ennek részben a gazdasági helyzet és így a szegények életkörülményeinek a romlása volt az oka, de szerepet játszott az is, hogy fel lehetett használni a lakótelepek lerombolását célzó „Hope VI” néven meghirdetett szövetségi program igazolására. Mivel ezeken a lakótelepeken csak szegények laktak, értelemszerűen a koncentrált szegénység területei voltak, és ez új okot szolgáltatott a kifejezés használatához.

A koncentrált szegénység az évek során megörökölte az underclasshoz társított összes büntető magatartás-mutatót, például a munkahely hiányát, a házasság nélküli gyermekvállalást, a bandatagságot, a kemény drogok használatát, a gyakori utcai bűnözést és a nagyon szegény térségekben gyakran megfigyelhető személyek közötti erőszak számos formáját. A koncentrált szegénység annak ellenére megőrizte a fogalom fekete gettókhöz kötését, hogy latin és fehér körzetekben is megtalálható.

A koncentrált szegénység kritikája

A koncentrált szegénység fogalma elég hibát tartalmaz ahhoz, hogy – különösen oksági koncepcióként – nehezen érthetővé tegye a társadalomtudósok körében, és ezért megnehezítse az elfogadását és a használatát.

Először is nincsenek arra vonatkozó, meggyőző empirikus bizonyítékok, hogy a szegények egy adott területen mérhető koncentráldásának egy bizonyos szintje okozza a szegénységgel kapcsolatos problémáikat és a viselkedésük tágabb környezetet zavaró jellemzőit. Számos korrelációs tanulmány született, de ezek nem lehetnek meggyőzőek, ha a kutatók nem tudják leírni azokat az oksági és más jellegű folyamatokat, amelyek révén a koncentráció állítólag hatással van e körzetek lakosaira.

Másodszor, nincs okunk azt feltételezni, hogy önmagukban a körzeteknek – akár koncentráltak, akár nem – ilyen hatásokat kellene kiváltaniuk. A körzetek, legyenek bár hivatalosan vagy a lakosaik által nem hivatalosan körülhatároltak, nem birtokolnak vagy osztanak szét forrásokat, nem hoznak politikai döntéseket. Más térbeli aggregátumokhoz hasonlóan tartályok, és csak e tartályok tartalmának lehet hatása a lakosaikra. A körzeti kórház segíti a környék beteg lakóit és a jó körzeti iskola javítja az iskolai teljesítményt. A pozitív hatásait a körzetben fejtik ki, de ők nem körzeti hatások, mivel a forrásaik és a működésüket meghatározó szakpolitikák máshonnan erednek.

Wilson mindig nyomatékosan hangsúlyozta, hogy a lakókörzetek nem gazdasági konténerek, nem tudnak munkahelyeket létesíteni vagy jövedelmeket növelni. Az, hogy az 1990-es évek jó gazdasági széljárása idején meredeken csökkent a koncentrált szegénység-körzetek száma, bizonyította az igazát, és azt, hogy a szegények javuló gazdasági helyzetének okai máshol keresendők. Lakóhelyüktől függetlenül az országos és regionális gazdasági feltételek és a szegénységellenes programok határozzák meg a szegények sorsát.

Valójában a koncentrált szegénység körzeteit számláló vagy egyéb

módon elemző tanulmányok nem is a körzetekről szólnak. Mivel az e tanulmányokat író kutatóknak számokra van szükségük, bármilyen feltehető kvantitatív adatot használniuk kell. Ebben az esetben oda jutnak, hogy a népszámlálási körzetekre vonatkozó számokat közölnek. Olyan közigazgatási területekről van szó, amelyekre az Egyesült Államok Népszámlálási Hivatala osztja fel a közösségeket, a feladata elvégzése érdekében. Még ha ezek területe olykor egybe is esik a hivatalos körzetekkel, a népszámlálási körzetek adatgyűjtő konténerek, amelyek nem tudnak hatást gyakorolni az e körzetekben lakók életére.

Hasonlóképpen problémás a koncentráció mérése. Ezt meghatározzák a rendelkezésre álló kvantitatív adatok is – ez esetben az Egyesült Államok Népszámlálási Hivatalának kiadványai az egyes népszámlálási körzetekben a szegénységi küszöb alatt élők arányáról. A népszámlálási adatok különböző arányokat mutatnak, s ezek közül 40 százalék a legmagasabb. Ez lett a szegénység koncentrációjának meghatározására és azonosítására használt indikátor. Jargowsky és Bane (1990), akik a koncentrált szegénységről folyó kutatások úttörői közé tartoznak, ezt az indikátort választották, miután számos várost megvizsgálva felfedezték, hogy a 40 százalékos szegény lakossági aránnyal rendelkező körzetek fizikailag és egyéb szempontok szerint is észrevehetően rosszabb helyzetben voltak, mint a 20 vagy 30 százaléknyi szegény lakossal rendelkező körzetek.

Ennek ellenére nincs olyan szisztematikus empirikus kutatás, amely bizonyítaná, hogy a szegények lakta körzetek mindig rosszabb fizikai állapotban vannak, és hogy a lakosaik lázadóbbak volnának és hajlamosabbak lennének a rendbontásra, ha az ilyen körzetekben lakók 40 százaléka szegény. Más kutatók hasonló fizikai és szociális jellemzőkkel találkoztak olyan területeken, ahol a népességen belül alacsonyabb arányban voltak jelen a szegények. És fordítva, Sessoms és Wolch (2008) 40 százalékos szegénység-arányú Los Angeles-i körzeteket vizsgálva arra a következtetésre jutott, hogy „nem igazolják a koncentrált szegénység körzeteivel kapcsolatos sztereotípiákat”.

A szegénység koncentrációja kétségtől és természetesen nagyon magas a lakótelepeken, köztük azokban is, amelyeket fizikailag és szociálisan „válság sújtotta övezetnek” nyilvánítottak és leromboltak. E körzetek jellemzői és az egyes lakosaik körében tapasztalható magas fokú problémás magatartás inkább magyarázható a lakosok mélyszegénységével, mint a szegények koncentrációjával.

A lakótelepek méretének és lakossűrűségének is lehetett némi magyarázó szerepe. Például sok droggereskedőt találhatunk a nagy lakótelepeken, ahol sok potenciális vásárló van a közelben, és ez különösen feltűnővé teszi mindkettőjüket. Ezenkívül a lakótelepi családokban nagyon sok a tizenéves, akik közül egyesek droggereskedő bandákba szerveződnek és időnként terrorizálják a lakótelep rendőri védelem nélküli lakosságát (Venkatesh 2000). A nem nagy lakótelepeken élő szegények is válhatnak drogfogyasztóvá, de ők és az őket kiszolgáló kereskedők kevésbé láthatóak.

A mára már lerombolt lakótelepek nagy nyilvánosságot kapott „válság sújtotta” jellege legjobban a közfinanszírozás évtizedek óta tartó leépítésével magyarázható, ami nemcsak az épületek karbantartását, hanem a

munkára vagy munkakeresésre képtelen lakosok helyzetét is érintette. A szegénység koncentrációjának tulajdonított hatások így inkább tulajdoníthatók Washington választott tisztviselő-generációinak, kezdve a Nixon-kormányzattal, valamint az Ingatlan Beruházási Alapnak (Real Estate Investment Trust – REIT), és más, a szövetségi szintű állami lakáspolitikát, munkahelyeket és jóléti politikát befolyásoló lobbistáknak.

Harmadszor, eddig még senki sem válaszolta meg azt az elméleti kérdést, hogy a koncentrációnak önmagában miért kellene hatással lennie az emberek magatartására és senki sem mutatta ki ezeknek a hatásoknak az okait. A szegénység koncentrációját vizsgáló kutatók nyilvánvalóan azt feltételezik, hogy a szegény lakosok egy helyre telepítése antiszociális és néha veszélyesen csőcselékszerű kritikus tömeggé változtatja őket. Úgy gondolják, hogy amikor eléri ezt a kritikustömeg-szintet, attól kezdve növekszik a munkanélküliség, a házasság nélküli gyermekvállalás, az erőszak, és a többi olyan probléma, amikkel a koncentráltan megjelenő szegényeket vádolják.

E kritikus tömeg szétszórása és a koncentrált szegények jobb körzetekbe költöztetése az érvelés szerint csökkenteni fogja, vagy akár meg is szünteti ezeket a nemkívánatos jelenségeket. És ez majd azért történik így, mert a jobb módú és iskolázottabb emberek, valamint az általuk lakott körzetekben működő szolgáltatások segítséget nyújtanak, és jó példát mutatnak az újonnan betelepülő szegényeknek.

Ugyanakkor továbbra is homályban maradnak a koncentrációhoz vezető oksági folyamatok, és kétséges, hogy a kritikus tömeg hipotézise bármit is képes lenne megmagyarázni. Az emberek kritikus tömege, legyenek bár szegények vagy gazdagok, meggyorsíthatja és súlyosbíthatja a járványokat. Ugyanakkor terjesztheti és legitimálhatja is a mindennapi élet változatosságát adó hóbortokat és divatokat.

De hogyan okozhat egy kritikus tömeg komoly problémákat, vég nélküli és gyakran megoldhatatlan válságokat, romboló és önromboló magatartást, ami meghatározza a szegények jelentős csoportjainak életét? Vajon a kábítószerfüggő szomszédok léte tényleg kábítószer-függőséghez vezet-e? És miért indítana bárkit is gyilkos erőszakra az, hogy utcai verekedésektől és autókból leadott lövésektől hangos környéken lakik?

Arról nem is beszélve, hogy ha a koncentráció okozná a tapasztalt szociális hatásokat, az érintett emberek fizikailag bezáródnának és nagy sűrűségben élnének. Bár a legtöbb problémás lakótelepen magas volt a népsűrűség, más koncentrált szegénység-körzetekben viszont gyakorta alacsony. Különösen áll ez azokra a városokra, amelyekben a szegények lakta körzetekben lévő üres épületeket gyorsan lebontották, és így az üres telkek váltakoznak a még lakott épületekkel. Előfordulhat, hogy a koncentrált szegénység által jellemzett körzet lakosai nem is laknak közel egymáshoz.

Valójában a koncentrált szegénység legtöbb állítólagos magatartási hatásáról kiderült, hogy más okokra vezethetők vissza. Az állásnélküliség, mint korábban említettük, a térségi gazdaság következménye. A legtöbb ember nem azért folyamodott segítségért (mielőtt Bill Clinton eltörölte az erre való jogosultságot), mert a szomszédjaik is segélyezettek voltak, hanem mert nem kaptak biztos munkát és szükségük volt a pénzre.

Az egyszülős családok magas aránya legalábbis részben a férfiak munkanélküliségének és a házasságra kész férfiak ebből következő hiányának a következménye. Mindez következhet a terület népességének fiatalságából is, mivel a szegény nők gyakran fiatal korban szülnék gyereket és csak később házasodnak meg, amikor már ők vagy a gyerekeik apja gazdaságilag biztosabb lábakon állnak (Edin and Kefalas 2005). A tizenéves korban bekövetkező terhesség gyakran jár együtt a szokatlanul alacsony jövedelemmel és nem ritkán az iskolai lemorzsolódás vagy az iskolából való kirúgás következménye, de hacsak nem ragályos betegség a terhesség, akkor nem is lehet a szegénység koncentrálódásának az eredménye. A kábítószerüzlet mindig is összekapcsolódott az erőszakkal, és a szegénységgel járó harag és frusztráció alapvető szerepet játszik a személyek közötti erőszakban. Összegezve: a gazdasági és szociális körülmények azok, amelyek a szegénység koncentrációjából eredeztetett bajok legfontosabb okai közé tartoznak.

És valóban, azt állítom, hogy e bajok közül sok, ha nem a legtöbb (az általában a szegénységi küszöb felének megfelelő jövedelemmel mért) súlyos szegénység vagy mélyszegénység, és nem a szegénység koncentrálódásának a közvetlen vagy közvetett hatása (Gans 2009).

A legmagasabb szegénység-koncentrációjú körzetek valószínűleg ugyanazok, ahol a lakók közül a legtöbbnek élnek mélyszegénységben. Ezeket a lakosokat végül is otthagyták a lakókörzeteikben, amikor az erre képesek közül sokan jobb lakásokat szereztek maguknak. A visszamaradtnak nevezhető otthagytak valószínűleg mélyszegénységben élnek. Meglepő lenne azonban, ha sok ilyen „visszamaradottat” találnánk az alacsony szegénységi koncentrációjú területeken, már csak azért is, mert a lakásbérek messze túl vannak az anyagi lehetőségeiken.

Bár a koncentrált szegénység kutatóinak egyidejűleg meg kellene vizsgálniuk a mélyszegénység hatásait is, de nem nagyon érdeklik őket a jövedelemszintekkel kapcsolatos adatok. A szegénység kutatói közül sokan egyszerűen megszámlálják a szegénységi küszöb alatt élőket, és nem tesznek különbséget a szegénységi küszöb feléből és ennek kétszereséből élők tapasztalatai és problémái között. A gazdasági tényekkel szemben közömbös kutatók nem veszik észre, hogy ha évi 10 000 dollár jövedelemből – ami körülbelül a fele egy három tagú család szegénységi küszöbének – kell kijönni, az sokkal több problémát jelent, mint a 20 000 dolláros jövedelem.

Visszatekintve azért is meglepő kissé a szegénység koncentrációjára fordított figyelem, mert Amerikában, ahol a lakókörzetek általában az árak alapján különülnek el egymástól, nagyon sok ember él a jövedelem által koncentrált helyeken. A tudósok ennek ellenére nem kutatták a – jó vagy rossz – koncentrációs hatásokat az összlakosság körében. Senki sem írt tanulmányt arról, hogy a New York-i Park Avenue vagy a Philadelphia-kertvárosi Main Line körzete koncentrálja a gazdagokat, és ez itt dózsölést vagy dekadenciát okoz. A Wall Street-en koncentrálódó bankárok, spekulánsok és egyéb beruházók nem magyarázzák a mai kapitalizmus túlzásait.

E tanulmány szerzője egyszer megvizsgált egy második világháború

után épült, új kertvárost, amely az adott időszak többi kertvárosához hasonlóan nemcsak a jövedelem, hanem az életkor, életciklusbeli helyzet, foglalkozási státus és egyéb jellemzők szerint is koncentrált a lakókat (Gans 1967). Bár a kisgyermekes lakosok nagy aránya számos következményhez vezetett, a gyermekbetegségek okozta rendszeres járványoktól a beiskolázási létszámok gyors emelkedéséig, senki sem tett javaslatot a közösség lerombolására, annak túlságosan koncentrált volta miatt.

Politikai következmények

A koncentrált szegénység koncepcióját a politikai következményei miatt is kritizálni kell. Három ilyen következményre különösen érdemes felhívni a figyelmet. Ezek a szétköltöztetés vagy dekoncentráció, a lokalizáció és az elterelés.

Szétköltöztetés

A szegénység logikusan a legjobban szétköltöztetéssel – a koncentráltan élő szegények lakóhelyükről való elköltöztetésével – dekoncentrállható. A szétköltöztető programoknak két fajtája van: az egyik magasabb jövedelmű körzetekbe költözteti a szegényeket, a másik elküldi őket a szegény körzetekből és rájuk bízta az új lakás megszerzését, ami azt eredményezi, hogy sokan közülük ugyanolyan szegény, vagy még szegényebb területeken kötnek ki.

A szegényeket jobb módú övezetekbe költöztető programok önkéntes jellegűek: összetoborozzák az elköltöztetendő háztartásokat. Az elmúlt negyedszázadban gyakran alkalmazták ezt a módszert (Goetz 2003). Ezek közül a leghíresebb az úgynevezett Gautreaux-program volt, amit egy 1976-os bírósági döntés után indítottak a Chicago állami lakótelepein tapasztalható, szélsőséges etnikai szegregáció ellensúlyozására.

Gautreaux sok ezer, lakótelepen élő chicagói kertvárosokba költözését segítette elő (pl. DeLuca and Rosenbaum 2010). Az átköltözők önkéntesen jelentkezőkből kiválogatott gettólakók voltak, közülük sokan valószínűleg felfelé mobil családok, azon belül a gyerekeik számára jobb életet akaró egyszülős családok.

A lényegét összefoglalva: sok átköltöző nagyobb nehézségek nélkül beilleszkedett a dominánsan fehér középosztálybeli kertvárosokba. Mivel a középosztálybeli emberek nem mindig segítőkészek és barátságosak a szegényebb szomszédjaikkal (Sanchez-Jankowski 1999), és a fehérek a sötétebb bőriűekkel, az erősebb osztály- vagy etnikai zaklatásnak kitettek visszaköltöztek a városba. Ez történt azokkal is, akik nem tudták tartani a lépést az átlagos középosztálybeliekkel. A régi lakóhelyükre visszaköltözők között voltak olyanok is, akiknek hiányoztak a családtagok, a barátok és a korábbi támogató rendszerek.

Az új lakóhelyen maradók gazdasági körülményei javultak, de csak kissé, részben a szükséges munkavállalási készségek hiánya és az állások betöltésénél érvényesülő, folyamatos etnikai diszkrimináció miatt. A

szétköltöztetés nem szegénységellenes politika. A jobb közszolgáltatások sokaknak pozitív változásokat eredményeztek, főleg azoknál a gyerekeknek, akiknek javult az iskolai teljesítményük és akik továbbtanultak. Sajnos ez idáig nem született olyan tanulmányok, amelyek elemeznék ezeknek a fiataloknak a felnőttkori életútját, és kimutatnák, hogy közülük hányan emelkedtek ki a szegénységből.

Az önkéntességen alapuló szétköltöztetési programoknak, legalábbis Amerikában, két, egymással összefüggő és előre megjósolható hiányossága van: a jobb módú közösségek fellázadnak, ha sok, a város legszegényebb körzeteiből származó embert telepítenek közéjük. Ennek eredményeként az önkéntes szétköltöztető programok általában szűk körűek maradnak.

Különösen áll ez azokra a programokra, amelyek kertvárosi vagy más, saját tulajdonban levő lakások által jellemzett körzetekbe költöztetik a szegényeket, ahol az emberek aggódnak amiatt, hogy a túl sok sötét bőrű és alacsonyabb státusú új lakos csökkenteni fogja az ingatlanuk értékét.

A nem önkéntességen alapuló szétköltözés sokkal több embert érintett, de kevesebb pozitív hozadéka volt az elköltözők számára. A legfőbb ilyen program a szövetségi Hope VI program, ami az egész országban lerombolta a „lakótelepi nyomornegyedeket” (Goetz 2003). Egyes esetekben etnikai és osztályösszetétel szempontjából is kevert, alacsonyabb lakósűrűségű új lakóövezeteket hoztak létre a megtisztított területeken, de a korábbi lakótelepi lakosok közül általában csak nagyon kevesen kaptak lakást az új épületekben. Más városokban lebontották a telepeket, de egyáltalán nem építettek a helyükön új házakat.

A Hope VI program valójában az 1950-es és 1960-as évek városfelújítási programjainak folytatása volt (Bennett et al. 2006). Ismét elég szegény feketét telepítettek ki ahhoz, hogy – legalábbis egyes városokban – ezt is „néger kitelepítésnek” lehessen nevezni.³ Bár az áttelepítési programok és az ezekkel kapcsolatos juttatások is nagyvonalúbbak voltak, mint korábban a városfelújítások idején, és az átköltöztetettek nagyobb része került jobb környéken lévő jobb lakásba, mégis előfordult, hogy a kiköltöztetettek egy másik szegény gettóban, a korábbihoz hasonló fekete nyomornegyedben kötöttek ki (pl. Popkin et al. 2009). Ráadásul az állami politika megint csak ahhoz vezetett, hogy csökkent az egyébként is kevés alacsony költségű lakás kínálata.

Persze a szétköltöztetést nem kell kapásból elítélni, még akkor sem, ha nem önkéntességen alapul, mivel sok most lebontott lakótelep alkalmatlan volt az emberi lakhatásra. Az emberek azonban ezzel együtt elszakadtak a családjaiktól, a barátaiktól, és elveszítették az egyéb támogató rendszereiket is. Azok munkaerő-piaci hátránya pedig, akik messze kerültek a várostól, még fokozódott is.

³ 1949-ben Truman elnök aláírta a Lakásügyi törvényt, ami példa nélküli hatalmat adott a szövetségi, tagállami és helyi kormányzatoknak a lakóövezetek átalakítására. A törvény egyik fő célja, a városfelújítás („urban renewal”) jegyében az 1950-es és 1960-as években körülbelül 2000 közösséget romboltak le és több mint 300 ezer családot kényszerítettek otthonaik elhagyására. A városfelújítás áldozatainak körülbelül fele a fekete lakosságból került ki, ennek nyomán nevezte az amerikai író, James Baldwin, elhíresült szójátékkal „néger kitelepítésnek” a programot („urban renewal means negro removal”). A *ford.*

Semmilyen, nem önkéntességen alapuló szétköltöztetés sem igazolható. De mi lenne, ha a lakótelepen lakók még a lakásaik elvesztése előtt választhatnának jó környéken levő új, felújított, vagy egyéb szempontból elfogadható lakásokat, és a költözést önként vállalók szervezett segítséget kapnának a csoportos átköltözéshez? Így az elköltöztetettek jobb körzetekben levő jobb lakásokhoz jutnának és közel maradnának legalább néhány családtagjukhoz és barátjukhoz.

Lokalizáció

Területi jellegű koncepció lévén, a koncentrált szegénység helyi területrendezési politikákhoz vezet. Egyes esetekben ez elfogadható, például amikor az emberek veszélyes lakásokban vagy körzetekben laknak, vagy amikor szubvencionálják a munkáltatók által a helyi lakosoknak kínált munkahelyeket. A területrendezési programoknak azonban általában nincs gazdasági komponensük és így nem segítik a szegényeket abban, hogy kiemelkedjenek a szegénységből. A szegények gazdasági helyzetének javításához országos munkahelyteremtési és jövedelemtámogatási politikára, valamint a teljes nagyvárosi övezetekre érvényes és ezeket helyi szinten alkalmazó szegénységellenes programokra van szükség.

Az Obama-kormányzat koncentrált szegénység elleni programjának két fő alkotórésze van (Wilson 2010). Az egyik egy szétköltöztetési program („Choice Neighborhoods” – „Jobb Lakóövezetek”), ami a Hope VI program több hibáját igyekszik kiküszöbölni. A másik („Promise Neighborhoods” – „Ígéretes Lakóövezetek”) a széles körben dicsért Harlem Children’s Zone programot akarja megvalósítani az ország húsz lakókörzetében. Geoffrey Canada Harlem programjához hasonlóan a Promise Neighborhood projektben is számos iskoláskor előtti, iskolai, szülőket támogató és munkahely-megőrzési program szerepel a következő generáció szegénységből való kiemelése érdekében.

A Harlem Children’s Zone bennünket, akik már az 1960-as években is cselekvő részesei voltunk a történeteknek, bizonyos tekintetben a Head Start programhoz – egy kisgyerekek számára nyújtott nagyrészt iskolacentrikus programhoz – fűzött reményekre emlékeztet. A program jelentősen javította az iskolai teljesítményt, de a hatásai gyakran elenyésztek, amikor a programból kilépő gyerekeknek vissza kellett menniük a saját körzeteik alacsony színvonalú iskoláiba. Ezenkívül arra is rá kellett jönnünk, hogy az akkor mintaprogramoknak nevezett, karizmatikus vezetők által irányított és nagyon elkötelezett szakmai stáb részvételével megvalósított programokat nem egyszerű dolog máshol és nagyobb léptékben lemásolni. Persze lehet, hogy a mai politikusok és programigazgatók tanultak az 1960-as évek tapasztalataiból.

A Promise Neighborhood program a mai formájában kevés munkahelyteremtésre és jövedelemtámogatásra vonatkozó elemet tartalmaz, bár az eredeti program valószínűleg még kiegészíthető ilyen alprogramokkal. Sőt, az elnökjelölt Obama várospolitikai programjának más részében javaslatot tett a minimálbér és a jövedelemadó-kedvezmény (Earned Income Tax Credit – EITC) emelésére, munkahelyteremtési programokra

és számos egyéb, gazdasági jellegű szegénységellenes programra, ezek némelyike már el is indult. A jelenlegi gazdasági válság azonban arra készítette az Obama-kormányt, hogy a lakosság középosztályként leírt széles csoportjaira koncentrálja a gazdasági programjait. (Az elnökjelölt Obama a várospolitikai elképzeléseiben ismertette a szegénységellenes javaslatait, lásd www.barackobama.com/issues/urban_policy.)

Elterelés

A koncentrált szegénységgel szembeni politikák harmadik hiányossága, hogy elterelhetik a programalkotó és egyéb figyelmet a szegénységről és kizárólag a dekoncentrációra összpontosítják az erőfeszítéseket. Ebben az esetben megeshet, hogy még csak fontolóra sem veszik a gazdaságilag orientált szegénységellenes intézkedéseket. Az Obama-kormányzat szerencsére valószínűleg nem követi el ezt a hibát. A kongresszusban jelenlévő konzervatívok és a kongresszust befolyásolni akaró lobbik azonban követelték a nem önkéntességen alapuló szétköltöztetési programok elfogadását, elutasítva minden kísérletet a szegénység csökkentésére vagy megszüntetésére. Ha a tudatlan liberálisokkal el lehet hitetni, hogy a szétköltöztetési és más területi programok egyúttal a szegények gazdasági helyzetén is javítanak, akkor a konzervatívok akarata érvényesülhet.

A fogalmak hibás használatának megakadályozása

A koncentrált szegénység a szegénység kultúrájához, vagy az underclasshoz hasonlóan először társadalomtudományi fogalomként jelent meg, és csak később vált a szegényeket veszélyes és társadalmilag nemkívánatos cselekvésekkel vádoló kifejezéssé. A koncentrált szegénység a korábbi másik kettőhöz képest kevésbé támadó jellegű, mivel nem ért el hozzájuk hasonló népszerűséget. Egyúttal kevésbé személyiségközpontú is: nem magukat a szegényeket, hanem a szegénység csőcselékszerű kritikus tömeggé halmozódását hibáztatja.

Ha a társadalomtudósok nem politikai hitvallásokkal és programokkal kezdik a kutatásukat, akkor nem tehetik őket felelőssé azért, hogy miként használják a politikában a tudományos fogalmaikat. De mielőtt papírra vetik vagy számítógépbe írják őket, el kellene gondolkozniuk a fogalmaikkal való esetleges visszaélésekről. Egy másik lehetőség lehet az, hogy olyan pontosan fogalmazzák meg a fogalmaikat, hogy ne lehessen velük könnyen játszózni. Kerülni kellene a fölösleges neologizmusokat, és inkább azokat a régebbi és az idők próbáját kiállt fogalmakat kellene használni, amelyekkel nem éltek vissza a politikusok.

A kutatóknak mindezekon felül le kellene mondaniuk azokról a fogalmakról, amelyeket jellemzően helytelenül használnak, mint ahogy például Wilson (1991) tette, mikor nyilvánosan kijelentette, hogy a jövőben nem fogja használni az underclass kifejezést. Ha a közpolitika hibásan használt fogalmakon nyugszik, vagy ilyeneket használ, akkor az ezeket a fogalmakat alkalmazó társadalomtudósoknak tiltakozni kellene

a helytelen használat, valamint a helytelen használaton nyugvó politikák ellen (Steinberg 2010).

A kérdés nem hipotetikus jellegű. A Hope VI programot és az állami lakótelepek ennek keretében végrehajtott lerombolását nyilvánosan részben azzal indokolták, hogy ez csökkenti a koncentrált szegénységet. A várostörténeteseknek meg kellene vizsgálniuk azt az empirikus kérdést, hogy a fogalom vezetett-e a szövetségi programhoz, vagy a fogalmat csak később vetették be az adott politika igazolására. Mindenesetre a társadalomtudósok találták fel a koncentrált szegénység elméletét és nekik kellett volna kritizálniuk ennek a politikában való felhasználását. A koncentrált szegénység kutatásával foglalkozó, összes tudósnak ki kellett volna mutatnia és elleneznie kellett volna a Hope VI hiányosságait.

A legtöbb finanszírozott szegénységellenes kutatást a szegénység áldozatai között végzik. Következésképp a szegénységellenes kutatást végzőknek vizsgálniuk kellene a másik oldalt, a szegények elnyomóit is. Ha elkerülhetetlenek a főleg a szegényeknek a mainstream magatartásformáktól eltérő devianciáit soroló tanulmányok, ezek mellé oda kellene tenni legalább néhány megjegyzést a szerencsésebb osztályok hasonló devianciáiról.

A kifogásolható magatartásformák nem jelentik a szegények monopóliumát. De ha valaki szegény, akkor arra ítéltetik, hogy nyilvánosan éljen, és így mások – köztük a kutatók – számára láthatóvá váljanak ezek a problémák. A gazdag kábítószer-fogyasztókat kiszolgáló drogkereskedők látható szállítók. A „fehérgalléros” bűntetteket azonban nem az utcán követik el, és a koncentrált gazdagsághoz kötődő, bármilyen gaztettet zárt ajtók mögött hajtják végre.

Fordította Nyilas Mihály

Irodalom

- Bennett, L., J. Smith, and P. Wright, ed. 2006. *Where Are Poor People to Live?* Armonk, NY: M. E. Sharpe.
- Briggs, X. 1997. "Moving Up Versus Moving Out: Neighborhood Effects in Housing Mobility Programs." *Housing Policy Debate* 8, no. 1: 195–234.
- DeLuca, S., and J. Rosenbaum. 2010. "Residential Mobility, Neighborhoods and Poverty." In *The Integration Debate*, ed. C. Hartman and G. Squires, 185–97. New York: Routledge.
- Edin, K., and M. Kefalas. 2005. *Promises I Can Keep*. Berkeley: University of California Press.
- Gans, H. 1967. *The Levittowners*. New York: Pantheon Books.
- Gans, H. 1995. *The War Against the Poor*. New York: Basic Books.
- Gans, H. 2009. "Antipoverty Policy for the Excluded Poor." *Challenge* 52, no.6 (November–December): 79–95.
- Goetz, E. 2003. *Clearing the Way: Deconcentrating the Poor in Urban America*. Washington, DC: Urban Institute Press.
- Jargowsky, P., and M. Bane. 1990. "Ghetto Poverty: Basic Questions." In *Inner City Poverty in the United States*, ed. L. Lynn and M. McGeary, 16–67. Washington, DC: National Academy Press.

- Jencks, C., and S. Mayer. 1990. "The Social Consequences of Growing Up in a Poor Neighborhood." In *Inner City Poverty in the United States*, ed. L. Lynn and M. McGeary, 111–86. Washington, DC: National Academy Press.
- Katz, M. 1989. *The Undeserving Poor*. New York: Pantheon Books.
- Popkin, S.; D. Levy; and L. Buron. 2009. "Has Hope VI Transformed Residents' Lives?" *Housing Studies* 24, no. 4 (July): 477–502.
- Sampson, R. 2008. "Moving to Inequality: Neighborhood Effects and Experiments Meet Social Structure." *American Journal of Sociology* 114, no. 1 (July): 189–231.
- Sampson, R.; J. Morenoff; and T. Gannon-Rowley. 2002. "Assessing 'Neighborhood Effects.'" *Annual Review of Sociology* 28: 443–78.
- Sanchez-Jankowski, M. 1999. "The Concentration of African-American Poverty and the Dispersal of the Working Class." *International Journal of Urban and Regional Research* 23, no. 4 (December): 619–37.
- Sessoms, N., and J. Wolch. 2008. "Measuring Concentrated Poverty in a Global Metropolis: Lessons from Los Angeles." *Professional Geographer* 60, no. 1: 1–17.
- Steinberg, S. 2010. "The Myth of Concentrated Poverty." In *The Integration Debate*, ed. C. Hartman and G. Squires, 213–27. New York: Routledge.
- Venkatesh, S. 2000. *American Project*. Chicago: University of Chicago Press.
- Wilson, W. 1987. *Truly Disadvantaged*. Chicago: University of Chicago Press.
- Wilson, W. 1991. "Studying Inner-City Social Dislocations." *American Sociological Review* 56, no. 1 (February): 1–14.
- Wilson, W. 2010. "The Obama Administration's Proposals to Address Concentrated Poverty." *City & Community* 9, no. 1 (Winter): 41–49.